

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ
«ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΝΕΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΚΑΙ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ»

ΙΟΥΝΙΟΣ 2014

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ
ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΑ ΤΑΜΕΙΑ
οι ιδέες μας, πράξη και ανάπτυξη

Το έργο συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και από την Κυπριακή Δημοκρατία

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ «ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΝΕΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ» - ΙΟΥΝΙΟΣ 2014

Εισαγωγή

Κάθε άνθρωπος είναι ξεχωριστός και μοναδικός. Αν αντιμετωπίσει την αναπηρία, είτε από τη γέννηση του, είτε αργότερα, σε οποιοδήποτε στάδιο της ζωής του, αποκτά πρόσθετα ξεχωριστά και διαφορετικά σε κάθε περίπτωση δεδομένα. Γιατί η αναπηρία δεν είναι μόνο οι σωματικοί, αισθητηριακοί, νοητικοί ή ψυχικοί περιορισμοί που δημιουργεί η πάθηση, η ασθένεια, το ατύχημα ή άλλο γεγονός, αλλά ο συνδυασμός τους με τα εμπόδια του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ζει και συμμετέχει το άτομο.

Αν ο πολίτης με αναπηρία, χρειαστεί την οποιασδήποτε μορφής στήριξη του κράτους για να αντιμετωπίσει τις επιπτώσεις της αναπηρίας στη ζωή του, έχει το δικαίωμα να τύχει μιας εξατομικευμένης, αλλά και ολοκληρωμένης αξιολόγησης, όπου θα ληφθούν υπόψη όλα τα δεδομένα που είναι απαραίτητα για να διαμορφωθούν και τεκμηριωθούν οι καταλληλότερες παρεμβάσεις στήριξης του. Άλλωστε, σύμφωνα και με τη Σύμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, τα προγράμματα και υπηρεσίες ένταξης και αποκατάστασης των πολιτών με αναπηρίες σε όλους τους τομείς της ζωής τους, πρέπει να βασίζονται σε μια πολυθεματική αξιολόγηση των αναγκών και δυνατοτήτων τους.

Η ανθρωποκεντρική αυτή προσέγγιση είναι διάχυτη σε κάθε βήμα της Διεθνούς Ταξινόμησης της Λειτουργικότητας, Αναπηρίας και Υγείας του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, αλλά και στους Οδηγούς Εφαρμογής του νέου Συστήματος Αξιολόγησης της Αναπηρίας και Λειτουργικότητας στην Κύπρο. Το επιστημονικότατο υπόβαθρο, η αξιοπιστία του αξιολογητικού μηχανισμού, ο επαγγελματισμός της δημόσιας διοίκησης, ήταν ανάμεσα στις αρχές και αξίες που επιδιώξαμε με τη μεταρρύθμιση αυτή.

Με σεβασμό προς την αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα κάθε πολίτη, το όραμα μας, σχεδιάζοντας και εφαρμόζοντας το νέο Σύστημα Αξιολόγησης, ήταν η δημιουργία νέων προοπτικών για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και την κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρίες. Ένα όραμα χρόνων, ξεκινά να υλοποιείται με τη λειτουργία, από τον Δεκέμβριο του 2013, του πρώτου Κέντρου Αξιολόγησης Αναπηρίας στη Λευκωσία. Διαθέτουμε σήμερα, μια σύγχρονη, προσβάσιμη και κατάλληλα εξοπλισμένη υποδομή, ένα έγκριτο επιστημονικό υπόβαθρο με τους Οδηγούς

Εφαρμογής, τα Πρωτόκολλα Αξιολόγησης και άλλα επιστημονικά και διοικητικά Έντυπα του Αξιολογητικού Μηχανισμού, καθώς και ένα ευρύ δίκτυο συνεργασίας με Ιατρούς και Επαγγελματίες Αποκατάστασης, κυρίως από τον ιδιωτικό τομέα, που εκπαιδεύτηκαν ως Αξιολογητές Αναπηρίας ή Αξιολογητές Λειτουργικότητας.

Το Τμήμα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες, του Υπουργείου Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, ως η Αναθέτουσα Αρχή του συγχρηματοδοτούμενου από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο έργου για την «Εφαρμογή νέου Συστήματος Αξιολόγησης της Αναπηρίας και Λειτουργικότητας» θέτει στη διάθεση του κράτους και των πολιτών της Κυπριακής Δημοκρατίας, το νέο Σύστημα.

Ευχόμαστε να δίνουμε ένα νέο σημείο αναφοράς στη ζωή των πολιτών με αναπηρίες και ταυτόχρονα ένα καινοτόμο εργαλείο που μεταρρυθμίζει τη δημόσια διοίκηση και αυξάνει τη γνώση για την αναπηρία και τη διαχείριση της.

Χριστίνα Φλουρέντζου-Κακουρή

Διευθύντρια Τμήματος

Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες

Ιούνιος 2014

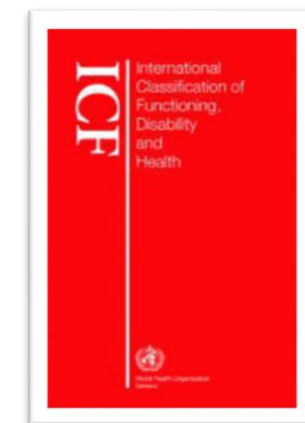

Η αναγκαιότητα του έργου

Για πολλά χρόνια, αναγνωρίζονταν στην Κύπρο, από όλους τους φορείς (εκτελεστική εξουσία, νομοθετική εξουσία, δικαστική εξουσία, εθελοντικές οργανώσεις, πολίτες), οι αδυναμίες στους διάφορους μηχανισμούς αξιολόγησης αναπηρίας στις κρατικές υπηρεσίες, που λειτουργούσαν ταλαιπωρώντας τους πολίτες και μη επιτρέποντας στο κράτος να διαθέτει την απαραίτητη τεκμηριωμένη πληροφόρηση για να υλοποιεί τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες πιο αποτελεσματικά και πιο αποδοτικά, στα πλαίσια όλων των διαθέσιμων πόρων του. Ανάμεσα στις αδυναμίες αυτές αναφέρονται, ενδεικτικά, τα πολλαπλά ιατροσυμβούλια, στα οποία παρουσιάζεται ένα άτομο ανάλογα με τις παροχές που αιτείται στις διάφορες υπηρεσίες, η καθυστέρηση στην εξέταση αιτήσεων λόγω της μη διαθεσιμότητας των κυβερνητικών ιατρών για τη λειτουργία συχνών ιατροσυμβουλίων εξαιτίας του φόρτου της κύριας τους ιατρικής εργασίας, η έλλειψη επιστημονικών πρωτοκόλλων και ομοιόμορφης γενικά αποδεκτής μεθοδολογίας αξιολόγησης, η ανεπαρκής αξιοποίηση της γνώσης των επαγγελματιών αποκατάστασης (φυσιοθεραπευτών, εργοθεραπευτών, ψυχολόγων, κ.α.) για σκοπούς εντοπισμού των αναγκών εξατομικευμένων παρεμβάσεων στους τομείς της κατάρτισης, απασχόλησης, υποστηριζόμενης διαβίωσης και θεραπευτικής αποκατάστασης, η έλλειψη συγκεντρωτικών στοιχείων για τα άτομα με αναπηρίες στην Κύπρο, η ανεπαρκής τεκμηρίωση και υποστήριξη στοχευμένων πολιτικών για την αναπηρία.

Η ανάγκη της αξιολόγησης και μέτρησης της αναπηρίας και των παρεμβάσεων που έχουν ως στόχο τη μείωση ή αντιστάθμιση της, όπως και της δημιουργίας μιας «κοινής γλώσσας» για τον ορισμό και την περιγραφή της, οδήγησαν τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας στη δημιουργία το 2001 της Διεθνούς Ταξινόμησης της Λειτουργικότητας, Αναπηρίας και Υγείας (International Classification of Functioning, Disability and Health, ICF), που αποτελεί τη διεθνή βάση για την εκτίμηση της αναπηρίας, προσεγγίζοντας την μέσα από το «βιο-ψυχο-κοινωνικό» ή αλλιώς «κοινωνικοιατρικό» μοντέλο, όπου η ιατρική αξιολόγηση με βάση τη νόσο (βλάβες στις σωματικές δομές και λειτουργίες), συμπληρώνεται με συνυπολογισμό της λειτουργικότητας (δραστηριότητες, συμμετοχή και περιβάλλον) του ατόμου, παρέχοντας μια ολοκληρωμένη επιστημονική πληροφόρηση, με πολλαπλές χρήσεις προς εξυπηρέτηση των ατόμων με αναπηρίες, των κρατικών υπηρεσιών και φορέων διαχείρισης της αναπηρίας.

Το ICF διαμορφώθηκε από τη διεθνή επιστημονική κοινότητα με τη συμμετοχή των διεθνών και ευρωπαϊκών οργανώσεων των ατόμων με αναπηρίες και υιοθετήθηκε από το σύνολο των κρατών μερών του ΠΟΥ. Συστήνεται προς χρήση των κρατών για πολλούς τομείς όπως η υγεία, η επιστημονική έρευνα, η κοινωνική προστασία, η κατάρτιση και απασχόληση, η αποκατάσταση. Στην πιο πρόσφατη παγκόσμια έκθεση του για την αναπηρία, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (World Report on Disability, 2011, p.3-5) επιχειρώντας να διευκολύνει τα κράτη στην υλοποίηση της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, συστήνει τη χρήση του ICF και εξηγεί γιατί το «βιο-ψυχο-κοινωνικό μοντέλο» της αναπηρίας, υπερβαίνει τις διαφορές μεταξύ των δύο σχολών φιλοσοφικής προσέγγισης για το «ιατρικό μοντέλο» και το «κοινωνικό μοντέλο». Επίσης, το εγχειρίδιο του ICF είναι διαθέσιμο προς οποιοδήποτε ενδιαφερόμενο στην ιστοσελίδα του ΠΟΥ, www.who.org

Αναγνωρίζοντας όλες τις αδυναμίες της υφιστάμενης κατάστασης και την αναγκαιότητα της χρήσης του ICF ως μιας σημαντικής μεταρρύθμισης, το Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων έκρινε απαραίτητο να σχεδιάσει και εφαρμόσει, στη βάση του ICF, ένα νέο Σύστημα μέσω του οποίου οι πολίτες και οι κρατικές υπηρεσίες θα λαμβάνουν τεκμηριωμένη, επιστημονική και αξιόπιστη έκθεση για την κατάσταση της αναπηρίας και της λειτουργικότητας του ατόμου. Η χρήση, ο τρόπος και ο σκοπός χρήσης του ICF σε κάθε χώρα διαφέρει, ανάλογα με το νομικό και θεσμικό πλαίσιο, το σύστημα διοίκησης και τις πολιτικές της κάθε χώρας. Η οικοδόμηση ενός συστήματος αξιολόγησης της αναπηρίας προσαρμόζεται στα δεδομένα της συγκεκριμένης χώρας, έχοντας όμως ως κοινή γλώσσα και κοινό θεωρητικό υπόβαθρο τη διεθνή ταξινόμηση του ICF. Στην Κύπρο επιλέγηκε να εφαρμοστεί πρώτιστα για σκοπούς των αρμοδιοτήτων των υπηρεσιών του Υπουργείου Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (κοινωνικές παροχές, κοινωνικές υπηρεσίες, κατάρτιση και απασχόληση), με το ενδεχόμενο επέκτασης της χρήσης του και σε υπηρεσίες άλλων Υπουργείων μελλοντικά.

Η έγκριση έναρξης και προώθησης του έργου

Μετά από τη διενέργεια μελέτης σκοπιμότητας το 2007, διαβούλευση με άλλα Υπουργεία και Υπηρεσίες, καθώς και με την Κυπριακή Συνομοσπονδία Οργανώσεων Αναπήρων (ΚΥΣΟΑ), διαμορφώθηκε πρόταση από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων για την προώθηση του έργου και συγχρηματοδότηση του μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ). Η καταρχήν προώθηση του

έργου εγκρίθηκε από το Υπουργικό Συμβούλιο το Δεκέμβριο 2007, το Φεβρουάριο 2008 εγκρίθηκε μαζί με την ίδρυση του νέου Τμήματος Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες η ανάληψη της εφαρμογής του έργου από το Τμήμα και στη συνέχεια τον Απρίλιο 2009 εγκρίθηκε η ένταξη του έργου στο επιχειρησιακό πρόγραμμα του ΕΚΤ 2007-2013.

Οι αρχές και οι σκοποί του έργου συνάδουν και εξυπηρετούν τις υποχρεώσεις του κράτους στα πλαίσια της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες που έχει κυρώσει το 2011. Στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης της Κύπρου 2013-2015 για την εφαρμογή της Σύμβασης ΟΗΕ, που εγκρίθηκε από το Υπουργικό Συμβούλιο τον Ιούλιο 2013, πολλές από τις δράσεις αφορούν και στηρίζονται στο νέο Σύστημα Αξιολόγησης Αναπηρίας και Λειτουργικότητας.

Η ταυτότητα του έργου

- Έργο ενταγμένο στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου «Απασχόληση, Ανθρώπινο Κεφάλαιο και Κοινωνική Συνοχή» 2007-2013, κάτω από τον Ειδικό Στόχο «Αύξηση των Οικονομικά Ενεργών και Απασχολούμενων Ατόμων Ευπαθών Κοινωνικών Ομάδων» του Άξονα Προτεραιότητας «Διεύρυνση της Αγοράς Εργασίας και Κοινωνική Συνοχή»
- Αναθέτουσα Αρχή: Τμήμα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες, ΥΕΠΚΑ
- Διάρκεια 2009 – 2015
- Προϋπολογισμός €3,2 εκ.
- Συγχρηματοδότηση κατά 70% από κοινοτικούς πόρους και κατά 30% από εθνικούς πόρους
- Διάρθρωση από διάφορες νομικές δεσμεύσεις που συνθέτουν την υποδομή, την επιστημονική επένδυση, το ανθρώπινο δυναμικό και τη λειτουργία του νέου Συστήματος

Ο σκοπός του έργου

Η εγκαθίδρυση και εφαρμογή ενός νέου επιστημονικού, αντικειμενικού και αξιόπιστου μηχανισμού για την αξιολόγηση και πιστοποίηση της αναπηρίας, καθώς και των αναγκών και των δυνατοτήτων του πολίτη με αναπηρία, που θα οδηγούν στις καταλληλότερες παρεμβάσεις ενίσχυσης της κοινωνικής ενσωμάτωσής του.

Η διάρθρωση και τα ορόσημα του έργου

Η υλοποίηση του έργου δρομολογήθηκε σταδιακά, σύμφωνα με το εγκριμένο, από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Τεχνικό Δελτίο του Έργου, μέσα από μια σειρά από νομικές δεσμεύσεις, δημόσιους διαγωνισμούς και συμβάσεις, στα πλαίσια της ισχύουσας νομοθεσίας για τις δημόσιες συμβάσεις. Έτσι:

- Με Σύμβαση που υπογράφηκε στις 19.2.2010 με την Κοινοπραξία Νομικών Προσώπων ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΤΩΡΑ – ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΠΟΡΩΝ, εξασφαλίστηκαν οι υπηρεσίες του Επιστημονικού Συμβούλου κ. Ευστάθιου Τριανταφύλλου, Ψυχολόγου και Επιστημονικού Υπεύθυνου του Έργου, για τη διασφάλιση των οδηγιών και αρχών της Διεθνούς Ταξινόμησης της Λειτουργικότητας, της Αναπηρίας και της Υγείας (ICF), τη διασφάλιση της υλοποίησης του έργου και των νομικών δεσμεύσεων του σύμφωνα με τις επιστημονικές παραμέτρους του ICF και τη διασφάλιση της διαλειτουργικότητας και αποτίμησης των παραδοτέων του έργου.
- Με Σύμβαση που υπογράφηκε στις 19.2.2010 με την Κοινοπραξία Νομικών Προσώπων FIRST ELEMENTS EUROCONSULTANTS LTD – ΕΥΡΩΣΥΜΒΟΥΛΟΙ Α.Ε. , εξασφαλίστηκαν οι υπηρεσίες Συμβούλων Διαχείρισης, για τη διαχειριστική και νομική υποστήριξη του Τμήματος Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες στην υλοποίηση του έργου.
- Με Σύμβαση που υπογράφηκε στις 30.11.2010 με την εταιρεία EUROPEAN PROFILES A.E. ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ, εξασφαλίστηκαν οι υπηρεσίες επιστημονικών συνεργατών-εμπειρογνομητών στο ICF, για τον αναλυτικό σχεδιασμό και την προετοιμασία της εφαρμογής του Συστήματος με διενέργεια μελετών, συγγραφή και έκδοση οδηγιών εφαρμογής και εκπαιδευτικών φακέλων, σχεδιασμό πρωτοκόλλων και άλλων εντύπων, εκπαίδευση και πρακτική άσκηση αξιολογητών, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση εμπλεκομένων κ.α.
- Ενοικιάστηκε κτήριο, από τον Ιούνιο 2011 (για το έργο οι δαπάνη ενοικίου ξεκίνησε τον Ιανουάριο 2013), που στεγάζει τη Μονάδα Διαχείρισης του Συστήματος Αξιολόγησης Αναπηρίας, το Κέντρο Αξιολόγησης Αναπηρίας στη Λευκωσία, καθώς και τις διοικητικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες, στη Λεωφόρο Μακαρίου Γ´ 67 στα Λατσία.
- Αγοράστηκαν τα έπιπλα του Κέντρου Αξιολόγησης Αναπηρίας τον Δεκέμβριο 2012, ο αξιολογητικός ιατρικός και αποκαταστασιακός εξοπλισμός τον Δεκέμβριο 2013 και ο μηχανογραφικός εξοπλισμός τον Ιανουάριο 2014.
- Με τρεις διαφορετικούς διαγωνισμούς κατά το 2013 και 2014 υπογράφηκαν 58 ατομικές συμβάσεις με Ιατρούς διαφόρων ειδικοτήτων και 57 ατομικές συμβάσεις με Επαγγελματίες Αποκατάστασης (Φυσιοθεραπευτές,

Εργοθεραπευτές, Λογοθεραπευτές και Ψυχολόγους) για την εξασφάλιση υπηρεσιών Αξιολογητών Αναπηρίας και Λειτουργικότητας, που καλούνται στο Κέντρο Αξιολόγησης Αναπηρίας, εκ περιτροπής, ανά ειδικότητα, ανάλογα με τις ανάγκες του προγράμματος αξιολογήσεων του Κέντρου.

Οι πυλώνες προστιθέμενης αξίας του έργου

Από τα παραδοτέα αποτελέσματα του έργου, ξεχωρίζουν ως πυλώνες οι οποίοι πρόσθεσαν αξία στον τομέα της διαχείρισης της αναπηρίας στην Κύπρο:

- **Η υποδομή**

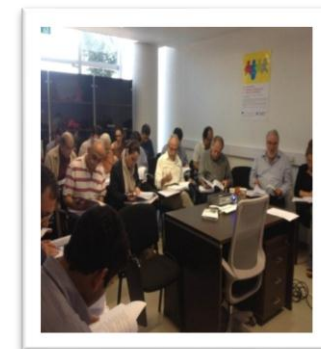
Το πρώτο Κέντρο Αξιολόγησης Αναπηρίας στη Λευκωσία ξεκίνησε τη λειτουργία του μέσα στο Δεκέμβριο 2013, διαθέτοντας μια σύγχρονη και προσβάσιμη υποδομή και εξοπλισμό, με γραφείο υποδοχής, δύο αίθουσες αξιολόγησης αναπηρίας και δύο αίθουσες διερεύνησης λειτουργικότητας. Ο πολίτης με αναπηρία προσεγγίζει εύκολα το Κέντρο, σταθμεύει με διευκολύνσεις και εξυπηρετείται σε ένα άνετο και σύγχρονο επαγγελματικό περιβάλλον. Πέρα από τη κτηριακή υποδομή, η νέα διοικητική υποδομή προς εξυπηρέτηση του αξιολογητικού μηχανισμού, σχεδιάστηκε και οργανώθηκε με μια σειρά από νέες διαδικασίες και έντυπα, με γνώμονα να είναι όσο το δυνατόν πιο απλή, εύχρηστη, γρήγορη και αποτελεσματική για τον πολίτη.

- **Η γνώση**

Το Εγχειρίδιο της Διεθνούς Ταξινόμησης της Λειτουργικότητας, της Αναπηρίας και Υγείας (ICF) αποτέλεσε τη βάση πάνω στην οποία οικοδομήθηκε ένας νέος αξιολογητικός μηχανισμός. Λαμβάνοντας υπόψη τα κυπριακά δεδομένα, το πλαίσιο, τις επιδιώξεις και τους σκοπούς του νέου Συστήματος Αξιολόγησης στην Κύπρο, σχεδιάστηκαν Εστιασμένα Πρωτόκολλα Αξιολόγησης για τους κύριους τύπους αναπηρίας και Ειδικά Έντυπα για τη συγκέντρωση, καταγραφή και παρουσίαση των δεδομένων κάθε αξιολόγησης. Συγγράφηκαν Οδηγοί για την εφαρμογή του νέου Συστήματος που απευθύνονται προς τους Αξιολογητές και τους κρατικούς Λειτουργούς, καθώς και Οδηγός προς κάθε ενδιαφερόμενο για το ICF. Όσον αφορά τη γνώση του πολίτη, συγγράφηκε Οδηγός του Πολίτη για το νέο Σύστημα και σχεδιάστηκε ενημερωτικό φυλλάδιο.

- **Η εκπαίδευση**

Οι Αξιολογητές, αποτελούν το κύριο ανθρώπινο δυναμικό που παρέχει τις υπηρεσίες του για τη διενέργεια των αξιολογήσεων. Με ειδικά σχεδιασμένα εκπαιδευτικά προγράμματα, οι 115 Ιατροί και Επαγγελματίες Αποκατάστασης συνεργάτες του Τμήματος, εκπαιδεύτηκαν στη χρήση του ICF, στη συμπλήρωση των Πρωτοκόλλων Αξιολόγησης και Ολοκληρωμένων Πορισμάτων Αξιολόγησης Αναπηρίας. Ολοκλήρωση της εκπαίδευσης των Αξιολογητών αποτέλεσε η εξάσκηση-στην-εργασία (on-the-job training), πριν την έναρξη παροχής των υπηρεσιών τους. Πρόσθετα, με ειδικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών, μια μεγάλη ομάδα 31 Ιατρών και Επαγγελματιών Αποκατάστασης είναι έτοιμη να παρέχει εκπαίδευση στο

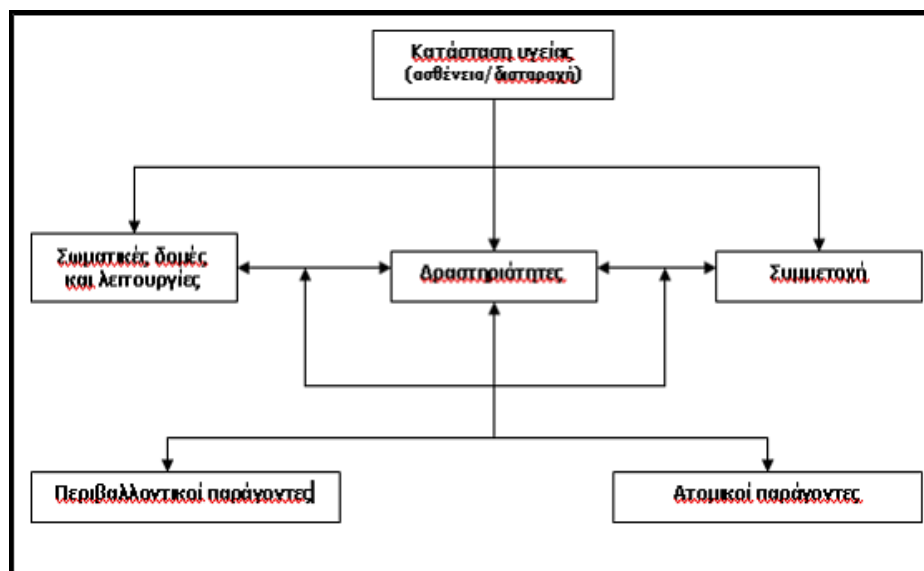

νέο Σύστημα σε μελλοντικούς Αξιολογητές. Παράλληλα, για το νέο Σύστημα έτυχαν εκπαίδευσης 33 δημόσιοι λειτουργοί και 43 μέλη και υπάλληλοι Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων που εξυπηρετούν άτομα με αναπηρίες.

Η φιλοσοφία του νέου Συστήματος Αξιολόγησης

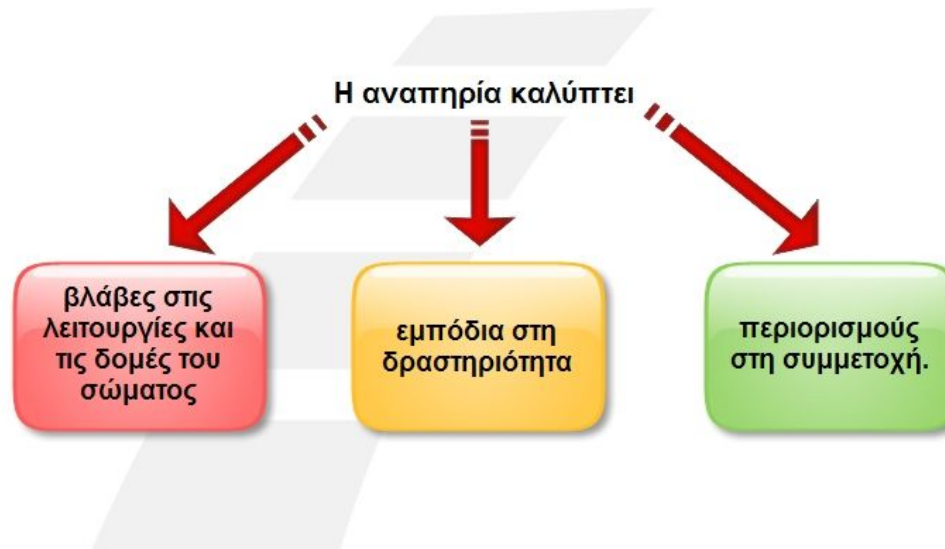
Το μοντέλο της αναπηρίας με βάση τη Διεθνή Ταξινόμηση του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας δεν περιορίζεται στο ιατρικό μοντέλο όπου η διάγνωση αφορά την ασθένεια ή διαταραχή στην κατάσταση της υγείας του ανθρώπου και τη βλάβη και ανικανότητα που αυτή προκαλεί. Με βάση και το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας γίνεται μια ευρύτερη και ολιστική διερεύνηση της κατάστασης της υγείας του ανθρώπου, σε συνδυασμό με τους περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και ατομικούς παράγοντες που αλληλεπιδρούν και δημιουργούν περιορισμούς στη δραστηριότητα και τη συμμετοχή του, ώστε να διαγνωστούν οι ανάγκες αλλά και να επαναπροσδιοριστούν οι δυνατότητες για αποκατάσταση, ενίσχυση της δραστηριότητας και της κοινωνικής συμμετοχής.

Η αναπηρία είναι το αποτέλεσμα μιας αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο άτομο (με μια κατάσταση υγείας) και στους παράγοντες πλαισίου (περιβαλλοντικοί παράγοντες και προσωπικοί παράγοντες) και χαρακτηρίζεται από περιορισμούς στη δραστηριότητα και τη συμμετοχή, περιορισμούς δηλαδή στη λειτουργικότητα του ατόμου. Η αναπηρία δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται σαν ένα εσωτερικό – ενδογενές χαρακτηριστικό του ατόμου, αλλά σαν το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον. Η αλληλεπίδραση επίσης του ίδιου του ατόμου με την κατάσταση υγείας μπορεί να αποφέρει – αποδώσει διαφορετικά επίπεδα λειτουργικότητας σε διαφορετικά περιβάλλοντα.

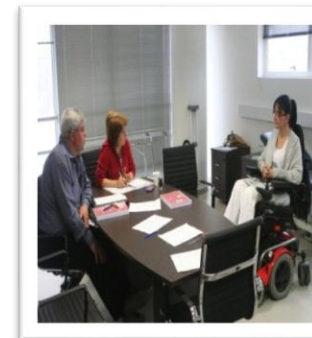
Η αναπηρία καλύπτει ένα φάσμα διαφόρων επιπέδων λειτουργικότητας στο σωματικό επίπεδο, στο προσωπικό επίπεδο και στο κοινωνικό επίπεδο. Η αναπηρία καλύπτει όλα τα παρακάτω:

Η αξιολόγηση αναπηρίας και η διερεύνηση λειτουργικότητας

Η ταξινόμηση της αναπηρίας και της λειτουργικότητας μέσω του ICF περιλαμβάνει την αξιολόγηση της αναπηρίας και τη διερεύνηση της λειτουργικότητας. Οι δύο αυτές αξιολογήσεις γίνονται ανεξάρτητα, αλλά η διερεύνηση της λειτουργικότητας βασίζεται στα πορίσματα από την αξιολόγηση της αναπηρίας και είναι προαιρετική, εφόσον ο αξιολογούμενος επιλέγει την αξιολόγηση της λειτουργικότητας. Ο πολίτης με αναπηρία δηλαδή, που θα υποβάλει αιτήσεις για κοινωνικές παροχές και υπηρεσίες και θα παραπεμφθεί στο Κέντρο Αξιολόγησης Αναπηρίας, αξιολογείται για την αναπηρία του από διμελή ή τριμελή επιτροπή Αξιολογητών Ιατρών και αμέσως μετά για τη λειτουργικότητα του, αν το έχει επιλέξει, από διμελή ή τριμελή επιτροπή Αξιολογητών Επαγγελματιών Αποκατάστασης, των ειδικοτήτων που είναι συναφείς με την αναπηρία του.

Ανάλογα με τον τύπο της αναπηρίας, κινητική, άλλη σωματική, οπτική, ακουστική, νοητική, ψυχική, επιλέγεται το αντίστοιχο εστιασμένο πρωτόκολλο. Τα ιατρικά πρωτόκολλα ανιχνεύουν την ύπαρξη και την έκταση βλαβών στις σωματικές λειτουργίες και δομές για την πιστοποίηση της αναπηρίας του αξιολογούμενου, ενώ τα πρωτόκολλα για τη διερεύνηση της λειτουργικότητας καταγράφουν τις δυνατότητες και τους περιορισμούς του ατόμου με σκοπό να εκτιμηθεί το επίπεδο δυνατοτήτων και περιορισμών και να προταθούν εναλλακτικές προοπτικές και παρεμβάσεις σε κάθε τομέα της ζωής του ατόμου. Το σύστημα υποστηρίζεται από έγκριτη κλίμακα βαθμολόγησης η οποία σε συνέργεια με την ολιστική αξιολόγηση του ICF εκτιμά ενδελεχώς την κατάσταση του αξιολογούμενου και θωρακίζει το αποτέλεσμα της γνωμάτευσης των αξιολογητών.

Πιο αναλυτικά, η αξιολόγηση της αναπηρίας μέσω του ICF γίνεται με τη χρήση δύο (2) βασικών αξόνων: τις σωματικές λειτουργίες και τις σωματικές δομές. Με την εξέταση των δύο αυτών παραμέτρων κωδικοποιούνται όλες οι επιπτώσεις στον ανθρώπινο οργανισμό από οποιαδήποτε νόσο ή κατάσταση, είτε αυτή φέρνει μεταβολές στη δομή του οργανισμού, είτε φέρνει έλλειμμα στη λειτουργία, ή και στα δύο. Με αυτόν τον τρόπο, το ICF απαντά στα εξής βασικά ερωτήματα: που βρίσκεται το πρόβλημα, πως περιγράφεται μορφολογικά και τι δυσκολίες υπάρχουν στην επιτέλεση της λειτουργίας που η συγκεκριμένη δομή του οργανισμού έχει ως αποστολή. Επιπροσθέτως, με τη χρήση των προσδιοριστών, απαντάται και το ερώτημα του βαθμού της διαταραχής, είτε αυτό αφορά τη δομή ή/και τη λειτουργία. Χρειάζεται να τονισθεί ότι, σύμφωνα με το ICF, δεν γίνεται μνεία στον αιτιολογικό παράγοντα που οδήγησε στο υπό εξέταση αποτέλεσμα: π.χ. ο ακρωτηριασμός άκρου ποδός κωδικοποιείται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, είτε οφείλεται σε τροχαίο ατύχημα, είτε σε διαβητική νέκρωση. Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά την κωδικοποίηση του ICF δεν χρησιμοποιούνται νοσολογικοί όροι (ονόματα ασθενειών), αλλά η επίπτωσή τους στις σωματικές λειτουργίες ή/και δομές. Η ύπαρξη αναγνωρίσιμων βλαβών στις σωματικές δομές δεν είναι υποχρεωτική,

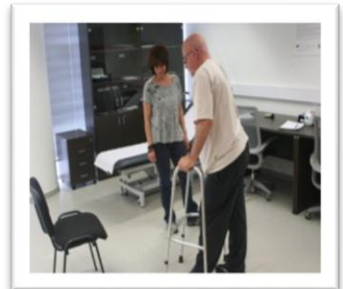

μιας και υπάρχουν ασθένειες, όπως η σχιζοφρένεια, στην οποία δεν μπορούν να ταυτοποιηθούν βλάβες στις δομές (του νευρικού συστήματος), αλλά οι βλάβες των λειτουργιών είναι σοβαρές.

Ο σκοπός της διερεύνησης λειτουργικότητας είναι να γίνει αντιληπτό κατ' αρχάς το λειτουργικό προφίλ του ατόμου, οι δυνατότητες, δηλαδή, που έχει το άτομο να δραστηριοποιηθεί μέσα στο περιβάλλον που ζει καθώς και ο τρόπος με τον οποίο αλληλεπιδρά με το περιβάλλον του. Επιπροσθέτως παρέχει πληροφόρηση για την ικανότητα του ατόμου να λειτουργήσει σε ένα βέλτιστο περιβάλλον και για την αναγκαιότητα τροποποιήσεων του περιβάλλοντος και παροχής θεραπευτικών και άλλων παρεμβάσεων με σκοπό την αύξηση της λειτουργικότητας του ατόμου αυτού.

Ο όρος «λειτουργικότητα» που έχει προκαλέσει μεγάλη ανησυχία σε πολλά άτομα και αναπηρικές οργανώσεις αναλύεται επιστημονικά και τεκμηριωμένα στη Διεθνή Ταξινόμηση ICF και είναι κατανοητός και αποδεκτός από την επιστημονική κοινότητα, ως η ικανότητα και δυνατότητα του ατόμου για δραστηριότητα και συμμετοχή, λαμβάνοντας υπόψη τους περιορισμούς που του προκαλεί η αναπηρία του σε συνδυασμό με το περιβάλλον του. Σκοπός της αξιολόγησης της λειτουργικότητας είναι να εντοπιστούν και να εκτιμηθούν αυτοί οι περιορισμοί ώστε στη συνέχεια να προταθούν οι κατάλληλες παρεμβάσεις σε όλους τους τομείς της ζωής του που θα μειώσουν ή αντισταθμίσουν την αναπηρία και θα ενδυναμώσουν και στηρίξουν το άτομο ώστε να ενσωματώνεται στην κοινωνία στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό. Παρόλο που στη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες δεν αναφέρεται ο όρος της λειτουργικότητας, εντούτοις η αναφορά στο Άρθρο 26 της Σύμβασης για την ανάγκη πολυθεματικής αξιολόγησης των ατομικών αναγκών και δυνατοτήτων, ώστε να παρέχονται οι ανάλογες υπηρεσίες και προγράμματα ένταξης και αποκατάστασης, ταυτίζεται και εξυπηρετείται πλήρως με την έννοια και τον σκοπό της αξιολόγησης λειτουργικότητας.

Μία από τις ανησυχίες η οποία προβλήθηκε από τις αναπηρικές οργανώσεις, είναι ότι η διαπίστωση της ύπαρξης λειτουργικότητας στο άτομο θα οδηγήσει το κράτος στην αποκοπή αναπηρικών παροχών. Οι αναπηρικές παροχές (επιδόματα και άλλες οικονομικές παροχές) αποτελούν μια κοινωνική πολιτική που εξυπηρετείται από εργαλεία όπως το ICF, δεν αλλάζει όμως λόγω του εργαλείου, αλλά αλλάζει αν αλλάξει η κοινωνική πολιτική του κράτους. Δηλαδή το ποιες αναπηρικές παροχές υπάρχουν, το ύψος τους, οι δικαιούχοι, τα κριτήρια και προϋποθέσεις τους είναι θέματα που καθορίζονται από την εκάστοτε ισχύουσα πολιτική και όχι από τον τρόπο και τη μεθοδολογία αξιολόγησης της αναπηρίας. Το άτομο που αντιμετωπίζει όντως αναπηρία, θα στηριχθεί από το κράτος ανάλογα με την εκάστοτε ισχύουσα πολιτική.

Ο αξιολογητικός μηχανισμός και η ροή εργασιών

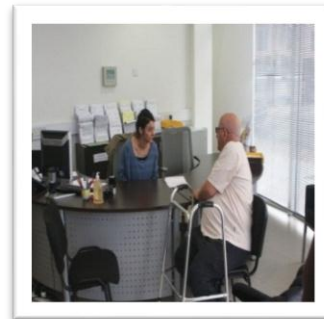
Ο αξιολογητικός μηχανισμός σχεδιάστηκε έτσι ώστε να επιτυγχάνει την αντικειμενικότερη δυνατή αξιολόγηση του ατόμου με αναπηρία χωρίς χρονοβόρες διαδικασίες, αλλά και με την ελάχιστη δυνατή επιβάρυνσή του. Φυσικά για να καταστεί η αξιολόγηση έγκριτη και αντικειμενική οφείλει να διέπεται από διαδικασίες των οποίων το τελικό αποτέλεσμα προκρίνει τον συνυπολογισμό των πληροφοριών από κάθε δυνατή πηγή σε συνδυασμό με την άμεση εξέταση του ενδιαφερομένου.

Ο αξιολογητικός μηχανισμός συνοψίζεται σε τρία κύρια στάδια: (α) της προετοιμασίας του φακέλου αξιολόγησης, (β) της διενέργειας της αξιολόγησης αναπηρίας και (προαιρετικά) της λειτουργικότητας και, (γ) της ολοκλήρωσης της αξιολογητικής διαδικασίας.

Σύμφωνα με απόφαση του Υπουργείου Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, η οποία λήφθηκε μετά από διαβούλευση με την Κυπριακή Συνομοσπονδία Οργανώσεων Αναπήρων, η διερεύνηση της λειτουργικότητας αποτελεί προαιρετικό δικαίωμα του αξιολογούμενου. Δηλαδή, πριν την προσέλευση του για αξιολόγηση, ο αξιολογούμενος επιλέγει με υπεύθυνη δήλωση του κατά πόσο θα αξιολογηθεί μόνο η αναπηρία του ή αν θα αξιολογηθεί η αναπηρία και λειτουργικότητα του. Στην πρώτη περίπτωση η διαδικασία αξιολόγησης δεν περιλαμβάνει τις ενέργειες και εργασίες που αφορούν τη διερεύνηση λειτουργικότητας.

Στην περίπτωση που ο αξιολογούμενος έχει επιλέξει μόνο την αξιολόγηση αναπηρίας και όχι και τη διερεύνηση λειτουργικότητας τότε από τις εργασίες που παρουσιάζονται στην πιο κάτω γραφική αναπαράσταση, δεν απαιτούνται:

- Στο πρώτο στάδιο προετοιμασίας του φακέλου αξιολόγησης, δεν απαιτείται η συμπλήρωση Αναφοράς Θεράποντος Επαγγελματία Αποκατάστασης, δεν συμπληρώνεται Ερωτηματολόγιο Γενικών Πληροφοριών και δεν απαιτείται Εισηγητής Επαγγελματία Αποκατάστασης.
- Στο στάδιο της Αξιολόγησης Αναπηρίας και Λειτουργικότητας, η αξιολόγηση τελειώνει με την Αξιολόγηση Αναπηρίας και δεν διενεργείται η Διερεύνηση Λειτουργικότητας.

Η γραφική αναπαράσταση της αξιολογητικής διαδικασίας συνοψίζεται στα εξής τρία κύρια στάδια:

Στάδιο 1: Προετοιμασία Φακέλου Αξιολόγησης	1.1	Παραλαβή Παραπεμπτικού και Δημιουργία Φακέλου Αξιολόγησης
	1.2	Ανάθεση Φακέλου σε Λειτουργό Αξιολόγησης
	1.3	Επικοινωνία με αξιολογούμενο, συμπλήρωση Ερωτηματολογίου Γενικών Πληροφοριών και Κοινωνικού Ιστορικού
	1.4	Επιλογή Εισηγητών
	1.5	Έλεγχος πληρότητας Φακέλου Αξιολόγησης, συγγραφή Βινιέτας και επιλογή Πρωτοκόλλων Αξιολόγησης
	1.6	Επιλογή Αξιολογητών και ορισμός ημερομηνίας αξιολόγησης
Στάδιο 2: Αξιολόγηση Αναπηρίας και Διερεύνηση Λειτουργικότητας	2.1	Υποδοχή Αξιολογούμενου στο ΚΑΑ
	2.2	Μελέτη Φακέλου και Βινιέτας από τους Αξιολογητές Ιατρούς
	2.3	Αξιολόγηση Αναπηρίας, συμπλήρωση Πρωτοκόλλου, ΟΠΑΑ και Γνωμάτευσης Δικαιωμάτων
	2.4	Μελέτη Φακέλου και Βινιέτας από τους Αξιολογητές Επαγ.Αποκατ.
	2.5	Διερεύνηση Λειτουργικότητας, συμπλήρωση Πρωτοκόλλου και ΟΠΑΑΛ
	2.6	Ενημέρωση αξιολογούμενου για την ολοκλήρωση αξιολόγησης και δικαίωμα ένστασης
	2.7	Ολοκλήρωση ημερήσιου προγράμματος αξιολογήσεων
Στάδιο 3: Ολοκλήρωση αξιολογητικής διαδικασίας	3.1	Επικύρωση αξιολογητικής διαδικασίας και προώθηση αποτελεσμάτων
	3.2	Γνωστοποίηση αποτελεσμάτων, διαδικασία ένστασης και επαναξιολόγηση
	3.3	Καταχώρηση αποτελεσμάτων στο πληροφοριακό σύστημα ΚΑΑ, παραχώρηση αριθμού Εθνικού Μητρώου Αναπηρίας και έκδοση Κάρτας Αναπηρίας

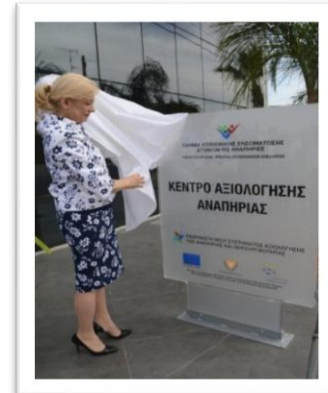
Η πιλοτική εφαρμογή και η βελτιστοποίηση του αξιολογητικού μηχανισμού

Με την έναρξη λειτουργίας του Κέντρου Αξιολόγησης Αναπηρίας τον Δεκέμβριο 2013, τέθηκε σε εφαρμογή η πιλοτική εφαρμογή του νέου Συστήματος Αξιολόγησης και του αξιολογητικού μηχανισμού. Για μια τρίμηνη περίοδο, από τον Ιανουάριο 2014 μέχρι τον Μάρτιο 2014 η λειτουργία του Κέντρου αναστάληκε προσωρινά, αφού η Κυπριακή Συνομοσπονδία Οργανώσεων Αναπήρων, η οποία κατά τη διάρκεια των πολύχρονων διαβουλεύσεων με το Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, εξακολουθούσε να διατηρεί επιφυλάξεις ως προς τη χρησιμότητα της Διερεύνησης της Λειτουργικότητας καθώς και τον τρόπο χρήσης της από τις Δημόσιες Υπηρεσίες, υπέβαλε την ένσταση της προς τη Βουλή των Αντιπροσώπων, με αποτέλεσμα το κονδύλι για την υλοποίηση του Έργου στον κρατικό προϋπολογισμό του 2014 να δεσμευτεί, μέχρι να εξασφαλιστεί η συγκατάθεση της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής

Οικονομικών για την περαιτέρω υλοποίηση του έργου.

Μετά από διαβουλεύσεις της ΚΥΣΟΑ με το Γενικό Διευθυντή και με την Υπουργό Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, αποφασίστηκε ότι η διερεύνηση της λειτουργικότητας θα είναι προαιρετική, με δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες να την επιλέξουν αν το επιθυμούν. Με τη συμβιβαστική αυτή λύση επιτεύχθηκε η συναίνεση της ΚΥΣΟΑ για την περαιτέρω εφαρμογή του νέου Συστήματος και στη συνέχεια εξασφαλίστηκε η συγκατάθεση της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Οικονομικών για την οικονομική αποδέσμευση του έργου.

Από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούνιο 2014, πραγματοποιήθηκαν αξιολογήσεις για 100 πολίτες με αναπηρίες. Τα αποτελέσματά τους, επιβεβαίωσαν τη λειτουργικότητα του αξιολογητικού μηχανισμού, ενώ ταυτόχρονα υπέδειξαν περιοχές στις οποίες λήφθηκαν μέτρα για τη βελτιστοποίηση του Συστήματος, των διαδικασιών και της μορφής του Πορίσματος Αξιολόγησης που λαμβάνει ο πολίτης μετά την ολοκλήρωση της αξιολόγησης.

Αναμενόμενα οφέλη από την εφαρμογή του νέου Συστήματος

Τα αναμενόμενα οφέλη από την εφαρμογή του νέου Συστήματος Αξιολόγησης Αναπηρίας και Λειτουργικότητας είναι τα ακόλουθα:

- Η ολιστική αξιολόγηση, πιστοποίηση και τεκμηρίωση των αναγκών και των δυνατοτήτων κάθε ατόμου με αναπηρία και η διαπίστωση και πρόταση των καταλληλότερων για τα δεδομένα του παρεμβάσεων στήριξης του σε κάθε τομέα της ζωής του, με τη διάνοιξη νέων προοπτικών κοινωνικής προστασίας και ενσωμάτωσης του.
- Η αποφυγή της ταλαιπωρίας των ατόμων με αναπηρίες μέσα από τις σημερινές πολλαπλές, χρονοβόρες και πολύπλοκες διαδικασίες για την αξιολόγηση τους και η προσφορά ενός σύγχρονου, επιστημονικού, ομοιόμορφου και αξιόπιστου νέου αξιολογητικού μηχανισμού.
- Η έκδοση Ολοκληρωμένου Πορίσματος Αναπηρίας και Κάρτας Αναπηρίας για κάθε άτομο, κοινά αποδεκτών από τις κρατικές υπηρεσίες.
- Η δημιουργία μιας επιστημονικά τεκμηριωμένης βάσης δεδομένων σε σχέση με την κατάσταση της αναπηρίας και της λειτουργικότητας των ατόμων με αναπηρίες και η σταδιακή δημιουργία ενός Εθνικού Μητρώου Ατόμων με Αναπηρίες στην Κύπρο
- Η παροχή πληροφόρησης για αποτελεσματικότερη στόχευση και πιο ορθολογική κατανομή των κρατικών πόρων, μέσω της διαμόρφωσης των κατάλληλων πολιτικών, για την ικανοποίηση των αναγκών και την εκπλήρωση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρίες.
- Η συστηματοποίηση της χρήσης του επιστημονικού εργαλείου του ICF στην Κύπρο και η ενδυνάμωση της επιστημονικής γνώσης για την αναπηρία.

Οφέλη για τον πολίτη με αναπηρία

Κατάσταση πριν το νέο Σύστημα

Οφέλη με το νέο Σύστημα

Μεγάλος χρόνος αναμονής για αξιολόγηση

Αύξηση συχνότητας αξιολογήσεων και μείωση χρόνου αναμονής

Ταλαιπωρία από διαφορετικές αξιολογήσεις για διαφορετικές παροχές και υπηρεσίες

Μία αξιολόγηση για διαφορετικές παροχές και υπηρεσίες

Ανύπαρκτη ή ανεπαρκής πολυθεματική αξιολόγηση και εξατομικευμένη προσέγγιση

Αξιολόγηση από πολυθεματικές ομάδες ειδικών στη βάση εξατομικευμένων δεδομένων

Έλλειψη κρατικής Κάρτας Αναπηρίας

Ολοκληρωμένο Πόρισμα Αξιολόγησης Αναπηρίας και Κάρτα Αναπηρίας, κρατικά πιστοποιημένα

Ανεπαρκής γνώση για δυνατότητες βελτίωσης ποιότητας ζωής

Γνώση για τεχνολογικά βοηθήματα, προσβασιμότητα, υπηρεσίες φροντίδας, θεραπευτικές υπηρεσίες, δυνατότητες κατάρτισης, απασχόλησης

Οφέλη για το κράτος

Κατάσταση πριν το νέο Σύστημα

Μη χρήση πρωτοκόλλων και Διεθνούς Ταξινόμησης- ICF

Οφέλη με το νέο Σύστημα

Εκσυγχρονισμός και αναβάθμιση επιστημονικής βάσης αξιολόγησης

Μεγάλα περιθώρια πίεσης ή αμφισβήτησης αποτελεσμάτων αξιολόγησης

Ασφαλιστικές δικλείδες για αντικειμενικότητα, ακεραιότητα, αξιοπιστία

Έλλειψη συγκεντρωτικών στοιχείων για την αναπηρία

Σταδιακή δημιουργία του Εθνικού Μητρώου Αναπηρίας

Ανεπαρκής συντονισμός και στόχευση κρατικών υπηρεσιών για την αναπηρία

Υποστήριξη και ενίσχυση των κρατικών υπηρεσιών με επιστημονική πληροφόρηση για στόχευση πόρων

Ανεπαρκής συνεργασία κρατικού και ιδιωτικού τομέα για την αναπηρία

Αύξηση της συνεργασίας και συλλογικής επιστημονικής γνώσης, για την αναπηρία στην Κύπρο

Τμήμα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες

Διεύθυνση: Αρχ. Μακαρίου ΙΙΙ 67, Λατσία

Τηλ.: 22 815 015

Φαξ: 22 482 310

Ιστοσελίδα: www.mlsi.gov.cy/dsid